

อภิปรัชญากับการศึกษา

อภิปรัชญากับการศึกษา (Metaphysics and education) มีความสัมพันธ์กันเพราะเหตุว่าในการตอบปัญหาทางการศึกษานั้นจะต้องอาศัยความรู้ทางอภิปรัชญามาช่วยในการสร้างคำตอบมากเท่า ๆ กับความจำเป็นที่จะต้องอาศัยความรู้ทางวิทยาศาสตร์

ความรู้ทางอภิปรัชญาที่นำมาใช้ประโยชน์เพื่อตอบปัญหาทางการศึกษานี้ อาจเรียกอีกอย่างหนึ่งว่าความรู้ที่ว่าด้วยพื้นฐานทางอภิปรัชญาของการศึกษา (metaphysical foundations of education) ความรู้ดังกล่าวนี้เป็นส่วนสำคัญส่วนหนึ่งของ ความรู้ที่ว่าด้วยพื้นฐานทางปรัชญาของการศึกษา (Philosophical foundations of education) ซึ่งเป็นความรู้ที่เราเรียกกันว่าปรัชญาการศึกษา (philosophy of education)

ความหมายของอภิปรัชญา

อภิปรัชญามีหลายความหมาย ความหมายอย่างย่อของอภิปรัชญามีดังนี้ อภิปรัชญา คือ สาขาหนึ่งของปรัชญาเป็นความรู้ว่าด้วยธรรมชาติของสัจจะ หรือความจริงแท้ (the nature of reality)

ส่วนความหมายของอภิปรัชญาตามนัยคำศัพท์และประวัติของคำมีดังนี้ คำ “อภิปรัชญา” เป็นคำที่แปลมาจากคำ ‘metaphysics’ ซึ่งคำ “อภิปรัชญา” ประกอบด้วยคำสามคำ ได้แก่ คำ “อภิ” (แปลว่า ยิ่งใหญ่) “ปร” (แปลว่า ประเสริฐ) ชญา (แปลว่า ความรู้ หรือ ปัญญา) ดังนั้น คำอภิปรัชญา จึงหมายถึง ความรู้อันประเสริฐที่ยิ่งใหญ่ (เกี่ยวกับธรรมชาติของสัจจะหรือความจริงแท้) และคำอภิปรัชญานี้ อาจเทียบได้กับคำว่า ความรู้ขั้นปรมาัตต์(ที่ว่าด้วยธรรมชาติของสัจจะหรือความจริงแท้) เมื่อคำ ปรมาัตต์ ประกอบด้วยคำสองคำ คือคำ “ปรม” (แปลว่า อย่างยิ่ง หรือ ลึกซึ้ง) “อัตถ” (แปลว่า เนื้อความ หรือเนื้อหา) และคำ ความรู้ขั้นปรมาัตต์ ย่อมหมายถึง ความรู้ที่มีเนื้อหาลึกซึ้งอย่างยิ่ง ทำให้กล่าวได้ว่าอภิปรัชญา คือ ความรู้ที่มีเนื้อหาลึกซึ้งอย่างยิ่ง (เกี่ยวกับธรรมชาติของสัจจะหรือความจริงแท้)

สำหรับคำ ‘metaphysics’ (เมตาฟิสิกส์) เป็นคำอังกฤษที่มีรากศัพท์มาจากคำกรีกได้แก่ คำว่า ‘meta ta Physika’ ตรงกับคำอังกฤษว่า ‘that which comes after physics or that which goes beyond physics’ (หมวดความรู้ต่าง ๆ ที่อยู่นอกขอบเขตของวิชาฟิสิกส์) คำ ‘ฟิสิกส์’ ในที่นี้มีความหมายตรงกันกับคำว่า “วิทยาศาสตร์ธรรมชาติ หรือวิทยาศาสตร์กายภาพ” (natural or physical sciences) ซึ่งเป็นหมวดความรู้ที่เป็นผลของการสังเกตปรากฏการณ์ธรรมชาติ ดังนั้นคำ “เมตาฟิสิกส์” ย่อมหมายถึง หมวดความรู้ที่เกี่ยวกับภาวะที่อยู่เหนือธรรมชาติทั่วไป (ไม่ใช่เป็นเพียงหมวดความรู้ธรรมดาทั่วไปที่เกิดจากการสังเกตปรากฏการณ์ธรรมชาติ)

ขอบข่ายของอภิปรัชญา (scope of metaphysics)

นักอภิปรัชญามีความสนใจในการค้นหาคำตอบของคำถามต่าง ๆ ดังต่อไปนี้ เช่น คำถามที่ว่า “สภาวะอันแท้จริงของสรรพสิ่งทั้งหลายคืออะไร? กำหนดอย่างไร? และจะเป็นอะไรต่อไป?” เป็นต้น

คำตอบของคำถามต่าง ๆ ดังกล่าวนี้ล้วนเป็นเนื้อหาของความรู้ทางอภิปรัชญาทั้งสิ้น และอาจกล่าวได้ว่าขอบข่ายของวิชาอภิปรัชญา ได้แก่ ความรู้ที่ว่าด้วย “สาเหตุแรก หรือต้นกำเนิดของสรรพสิ่งทั้งหลายทั้งปวง” ซึ่งอาจแบ่งออกได้เป็นสามหัวข้อได้แก่

๑. กาวินทยา (ontology) คือ ความรู้ที่ว่าด้วยธรรมชาติของ “สภาวะแห่งความมีอยู่”

๒. จักรวาลวิทยา (cosmology) คือ ความรู้ที่ว่าด้วยธรรมชาติที่แท้จริงของจักรวาลที่อยู่ในระบบแห่งเหตุผล (หรือการอธิบายธรรมชาติของจักรวาลตามความรู้ทางอภิปรัชญา) และปัจจัยที่เกี่ยวข้อง

๓. จิตวิทยา (psychology) คือ ความรู้ที่ว่าด้วยธรรมชาติของจิต หรือ วิญญาณ (เดิมเป็นส่วนหนึ่งของอภิปรัชญา ปัจจุบันได้แยกออกไปเป็นศาสตร์แขนงหนึ่งแล้ว คือ เป็นศาสตร์ที่ว่าด้วยพฤติกรรมของสิ่งที่มีชีวิตทั้งหลาย)

ทฤษฎีอภิปรัชญา (metaphysical theory)

ทฤษฎีอภิปรัชญา (metaphysical theory) คือ แนวคิดที่มีพื้นฐานทางปรัชญา สำหรับนำมาใช้เป็นหลัก ในการอธิบายธรรมชาติของความจริงแท้ หรือสภาวะของการมีอยู่อย่างแท้จริง ของสรรพสิ่งทั้งหลายดังกล่าว แล้วในเรื่องขอบข่ายของอภิปรัชญา

ปรัชญาเมธีแต่ละคนและปรัชญาแต่ละลัทธิ อาจมีทฤษฎีอภิปรัชญาที่มีลักษณะเฉพาะของแต่ละคนและของแต่ละลัทธิ เช่น

๑. ทฤษฎีอภิปรัชญาตามทัศนะที่แตกต่างกันของ ปรัชญาเมธีแต่ละคน เช่น ทฤษฎีอภิปรัชญาของอริสโตเติล (Aristotle :384 – 322 B.C.) ทฤษฎี อภิปรัชญา เซนต์ โทมัส อะควินัส (St.Thomas Aquinas : 1225 – 1274?) และทฤษฎีอภิปรัชญาของกอทท์ฟรีด วิลเฮล์ม ไลบ์นิซ (Gottfried Wilhelm Leibniz : 1646 – 1716) เป็นต้น

๒. ทฤษฎีอภิปรัชญาตามแนวคิดของแต่ละลัทธิ ปรัชญา เป็นการแบ่งทฤษฎีอภิปรัชญาออกตามกลุ่มความคิด (Schools of thought) นับเป็นการแบ่งที่คนส่วนมากนิยมกัน เช่น ทฤษฎีอภิปรัชญาตามแนวคิดของลัทธิจิตนิยม (Idealistic metaphysics) ทฤษฎีอภิปรัชญาตามแนวคิดของลัทธิสัจนิยม (Realistic metaphysics) และทฤษฎีอภิปรัชญาตามแนวคิดของลัทธิปฏิบัตินิยม (Pragmatist metaphysics) เป็นต้น กลุ่มความคิดต่าง ๆ ดังกล่าวนี้อาจแบ่งออกเป็นกลุ่มย่อย (subschoools) ได้อีกหลายกลุ่มย่อย

บทบาทของพื้นฐานทางอภิปรัชญาของการศึกษา ในการกำหนดทฤษฎีและหลักปฏิบัติของการจัดการศึกษานั้น พื้นฐานทางอภิปรัชญาของการศึกษา มีบทบาทมากที่สุด โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการแสวงหาคำตอบของปัญหาการศึกษาที่ไม่อาจตอบได้ ด้วยการอาศัยความรู้วิทยาศาสตร์เพียงอย่างเดียว เช่น คำถามดังต่อไปนี้

- ชีวิตมนุษย์มีจุดมุ่งหมายหรือไม่ ?
- ถ้ามี จุดมุ่งหมายของชีวิตมนุษย์มีลักษณะอย่างไร?
- เราสามารถนำเอาความรู้ชีวิตวิทยาที่ว่าด้วยวิ-

วัฒนาการมาประยุกต์ใช้ในการตอบคำถามเกี่ยวกับปัญหาชีวิตมนุษย์ได้หรือไม่?

- ถ้าเรามีความจำเป็นที่จะต้องกำหนดเป้าหมายของชีวิตมนุษย์ เราควรปฏิบัติอย่างไร? และเป้าหมายนั้น ๆ ควรมีลักษณะอย่างไร?

ฯลฯ

คำถามในลักษณะดังกล่าวข้างต้น เป็นคำถามที่เกี่ยวกับชีวิตมนุษย์และนับเป็นปัญหาสำคัญของการจัดการศึกษาด้วย การแสวงหาคำตอบที่เหมาะสมที่สุดของคำถามที่มีลักษณะดังกล่าวนี้ นอกจากการแสวงหาคำตอบจากความรู้ทางวิทยาศาสตร์แล้ว จำเป็นจะต้องอาศัยความรู้ทางอภิปรัชญาอีกทางหนึ่ง

เราอาจกล่าวได้ว่าความรู้ทางอภิปรัชญาที่เรานำมาใช้เป็นพื้นฐานประการหนึ่งของการศึกษา ซึ่งเราเรียกว่า “พื้นฐานทางอภิปรัชญาของการศึกษา” นั้น มีบทบาทสำคัญมาก ในการสร้างคำอธิบายเกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์ และความมุ่งหมายที่แท้จริงของชีวิตมนุษย์ ซึ่งเป็นคำอธิบายที่มีความสำคัญมากในการจัดการศึกษา เพราะวัตถุประสงค์ของการจัดการศึกษาย่อมได้แก่การสนองตอบความต้องการของมนุษย์ทั้งในส่วนบุคคลและในส่วนสังคม เมื่อเรามีความรู้ในเรื่องธรรมชาติและความมุ่งหมายที่แท้จริงของมนุษย์แล้ว ย่อมเป็นการสะดวกในการกำหนดแนวทางปฏิบัติให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ต้องการได้อย่างแน่นอน

แม้แต่การสอนของครูแต่ละคนภายในห้องเรียน ก็มีความจำเป็นที่จะต้องอาศัยความรู้ทางอภิปรัชญา เพื่อประโยชน์ในการแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับภารกิจประจำวันของครู เช่น ครูเชื่อว่าคนมีปัญญาย่อมเรียนเก่ง

ปัญหาเรื่องปัญญา นี้ นอกจากจะอาศัยความรู้ทางจิตวิทยา ซึ่งเป็นความรู้ทางวิทยาศาสตร์แล้วจำเป็นต้องอาศัยความรู้ทางอภิปรัชญาด้วย ความรู้ทางอภิปรัชญาที่จะช่วยให้เข้าใจธรรมชาติของปัญญานั้น ได้แก่ความรู้ที่กล่าวถึงปัญญาว่า คืออะไร? ปัญญามีแหล่งกำเนิดไหม? ปัญญาคือแหล่งกำเนิดของความคิดใช่หรือไม่?

ถึงแม้ว่าในการแสวงหาคำตอบของคำถามต่าง ๆ ดังกล่าวแล้วข้างต้น ได้อาศัยทั้งความรู้จากวิทยาศาสตร์

และความรู้จากอภิปรัชญา แต่คำตอบของคำถามเดียวกัน อาจจะแตกต่างกัน เนื่องด้วยทฤษฎีอภิปรัชญาที่นำมาใช้เป็นพื้นฐานของการสร้างคำตอบของคำถามนั้น ๆ มีความแตกต่างกัน เช่น ครูที่ยึดถือทฤษฎีอภิปรัชญาของลัทธิจิตนิยม ย่อมมีความเข้าใจในธรรมชาติของปัญญา แตกต่างจากความเข้าใจของครูที่ยึดถือทฤษฎีอภิปรัชญาของลัทธิสังคมนิยม หรือของลัทธิปฏิบัตินิยม เป็นต้น

การนำอภิปรัชญาไปใช้ในโรงเรียน โรงเรียนที่ยึดถือทฤษฎีอภิปรัชญาของลัทธิจิตนิยม

๑. อภิปรัชญาของลัทธิจิตนิยม สรุปลงได้ดังนี้

ความจริงแท้ขั้นสูงสุด (ultimate reality) นั้น คือ จิต (mind) จิตที่กล่าวนี้เป็นจิตสัมบูรณ์ (absolute mind) กล่าวคือ สามารถรับรู้สิ่งทั้งปวงได้ และไม่มีสิ่งใดมีอยู่ได้โดยปราศจากการรับรู้ของจิต อนึ่ง จิตสัมบูรณ์นี้มีลักษณะสำคัญคือ มีความคงทนเป็นสังกาล มีศักยภาพสำหรับพัฒนาตนเอง และเป็นพลังแห่งชีวิตหรือแก่นแท้ (essence) ของชีวิต

๒. ความคิดหรือทฤษฎีทางการศึกษาของโรงเรียนที่ยึดถือทฤษฎีอภิปรัชญาของลัทธิจิตนิยม มีดังนี้

๒.๑ ธรรมชาติของมนุษย์ นักจิตนิยมมีความเชื่อว่า แก่นแท้ของมนุษย์คือ จิต ความเป็นมนุษย์ที่แท้จริงได้แก่สภาวะทางจิตใจ (a man is a spiritual being) และมนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของจักรวาล อนึ่ง จักรวาลย่อมมีวิวัฒนาการ (evolve) ไปสู่สภาวะขั้นสูงสุด ด้วยเหตุนี้เองชีวิตมนุษย์จึงมีจุดหมายปลายทางที่แน่นอน และจุดหมายปลายทางนั้นย่อมมีอยู่ในสภาวะทางจิต เพราะฉะนั้นมนุษย์ค้นพบในการพัฒนาตนเองโดยอาศัยศักยภาพ (potentiality) ที่ตนมีอยู่ เพื่อให้บรรลุจุดหมายปลายทางขั้นสูงสุดของชีวิต ได้แก่ ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ที่สุด คือ มีลักษณะความเป็นมนุษย์ใกล้เคียงกับอตตาสัมบูรณ์หรือแบบสัมบูรณ์ให้มากที่สุดนั่นเอง

โรงเรียนใดที่มีความเชื่อเรื่องธรรมชาติ ดังกล่าวนี้นี้จะมุ่งเน้นความสำคัญของการเรียนการสอนเพื่อเสริม

สร้างพัฒนาการทางจิตหรือสติปัญญาให้เกิดขึ้นในตัวนักเรียน จนถึงระดับสูงสุด มากกว่าการเสริมสร้างพัฒนาการด้านอื่น ๆ เพราะถือว่าพัฒนาการทางจิตหรือสติปัญญามีความสำคัญมากที่สุด และเป็นพัฒนาการที่สามารถทำให้มนุษย์สร้างความเป็นมนุษย์ให้แก่ตนเองได้มากที่สุดอีกด้วย แม้แต่การแก้ปัญหาความประพฤติของนักเรียน ก็มีความเห็นว่าสาเหตุที่ทำให้นักเรียนมีความประพฤติที่เบี่ยงเบนออกไปจากปทัสถานทางสังคม (social norms) จนเกิดเป็นปัญหา หรือมีความประพฤติที่ผิดระเบียบแบบแผนต่าง ๆ ของสังคมนั้น เกิดจากความโง่เขลา หรือความค้อยทางสติปัญญาของนักเรียนนั่นเอง ดังนั้น การแก้ปัญหาดังกล่าวนี้จะต้องแก้ที่สาเหตุ คือการช่วยให้นักเรียนมีพัฒนาการทางสติปัญญาจนสามารถเข้าใจหลักความประพฤติตามปทัสถานทางสังคม และที่สำคัญที่สุดก็คือการทำให้นักเรียนเข้าใจในความจำเป็นที่ทุกคนจะต้องประพฤติให้ถูกต้องตามระเบียบแบบแผนของสังคม การปฏิบัติตามวิธีการดังกล่าวนี้จะแก้ปัญหาคความประพฤติของนักเรียนได้อย่างแน่นอน

๒.๒ ความหมายของการศึกษา นักการศึกษาฝ่ายจิตนิยมเชื่อว่า การศึกษาคือ กระบวนการปรับตัวขั้นสูงสุดของมนุษย์ และเป็นกระบวนการที่มีอยู่ชั่วกาลปาวสาน หมายความว่า กระบวนการดังกล่าวนี้เป็นกระบวนการที่ไม่มีการเปลี่ยนแปลงและเป็นสากล การปรับตัวของมนุษย์นั้น ได้แก่ การปรับตัวทางด้านร่างกาย การพัฒนาทางด้านจิตใจ เสรีภาพ และความมีสติรู้สำนึก เพื่อประโยชน์ในการพัฒนาความเป็นมนุษย์ถึงระดับที่พึงประสงค์ ซึ่งเป็นระดับอุดมคติของสังคมนมนุษย์ ผลของการปรับตัวดังกล่าวย่อมปรากฏให้เห็นทั้งภายในและภายนอกตัวบุคคล คือ ผลที่เกิดขึ้นภายในตัวบุคคล ได้แก่ พัฒนาการทางด้านสติปัญญาและพัฒนาการทางด้านอารมณ์ ส่วนผลที่เกิดขึ้นภายนอกตัวบุคคล ได้แก่ สภาพแวดล้อมที่ได้รับการปรับปรุงให้ดีขึ้น เพื่อประโยชน์ในการเสริมสร้างพัฒนาการทางด้านจิตใจของมนุษย์ ซึ่งถือว่าเป็นพัฒนาการที่มีความสำคัญสูงสุด

หลักปฏิบัติในการจัดการศึกษาเพื่อให้สอดคล้องตามความหมายของการศึกษาดมนี้ดังกล่าวข้างต้นนี้มีสองประการ คือ ประการแรก จะต้องยอมรับว่าบุคคล

ที่ยังไม่ได้รับการศึกษาเปรียบเสมือนจิตดวงเล็ก (micro mind) ซึ่งมีความต้องการและความพยายามค้นรณในการพัฒนาตนเองให้มีความเป็นมนุษย์ในระดับที่ใกล้เคียงกันกับจิตดวงใหญ่ (macro mind) จิตดวงใหญ่นี้เป็นเสมือนจิตสัมบูรณ์ (absolute mind) หรือ เปรียบเสมือนบุคคลที่ได้รับการศึกษาเป็นอย่างดีแล้ว ดังนั้นกระบวนการศึกษาสำหรับนำมาใช้ในการพัฒนาจิตดวงเล็กให้เป็นจิตดวงใหญ่นั้น จะต้องเป็นกระบวนการศึกษาที่มีลักษณะพิเศษ คือ เป็นกระบวนการสากล ผ่านการตรวจสอบและเป็นที่ยอมรับแล้วว่ามีความเหมาะสมที่สุด และประการที่สองยอมรับว่าองค์ประกอบของกระบวนการศึกษา แบ่งออกได้เป็นสองส่วน คือ มนุษย์และสิ่งแวดล้อมทั้งสองส่วนนี้ล้วนเป็นสิ่งที่มิอยู่ในสภาวะทางจิตทั้งสิ้น ไม่ใช่สิ่งที่เป็นเพียงวัตถุหรือสสารเท่านั้น แต่เป็นจิตและมีจุดหมายปลายทาง ภาระกิจของการศึกษาย่อมเป็นภาระกิจที่จะจำเป็นจะต้องกระทำอย่างประณีตบรรจง และ ด้วยความอดทนวิริยะอย่างอิ่ง เพื่อให้สัมพันธภาพอันแน่นแฟ้นระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมเกิดขึ้นในลักษณะที่มีความกลมกลืนกันอย่างเหมาะสมที่สุด สัมพันธภาพดังกล่าวนี้ย่อมเกิดจากสาเหตุสำคัญสองประการ สาเหตุแรกคือ มนุษย์มีความรู้สึกยอมรับว่าเขามีความจำเป็นที่จะต้องทำหน้าที่ในการพัฒนาตนเองตามกระบวนการที่เหมาะสมที่สุด และสาเหตุที่สองคือ มนุษย์มีความรู้สึกยอมรับว่าสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการดำรงชีวิตของตนนั้นล้วนเป็นสิ่งที่มิอยู่ในสภาวะทางจิต อาจกล่าวได้ว่าภาระกิจที่ยุ่ยาก และสลับซับซ้อนมากที่สุดของกระบวนการศึกษตามนัยดังกล่าวข้างต้น คือ การสร้างสัมพันธภาพระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมให้เกิดขึ้นโดยอาศัยสาเหตุสำคัญทั้งสองประการดังกล่าวแล้ว

๒.๓ ธรรมชาติของความรู้ นักการศึกษาฝ่ายจิตนิยมเชื่อว่า ความรู้ที่แท้จริงเกิดภายในตัวผู้เรียน เป็นผลของการกลั่นกรองออกมาจากจิตของผู้เรียน ไม่ใช่ความรู้ที่ถูกกรอกเข้าไปจากภายนอกเพราะ ความรู้ที่แท้จริงต้องอาศัยการเกิดของจิตภาพ (idea) ซึ่งเป็นสิ่งที่เกิดจากกิจกรรมทางจิต (mental activities) และความรู้นี้จะต้องเป็นความรู้อันเป็นที่ยอมรับหรือเป็นความรู้ที่ได้ผ่านการตรวจสอบมาแล้วว่าเป็น

ความรู้ที่เป็นประโยชน์และมีความถูกต้อง ความรู้ในลักษณะดังกล่าวนี้จึงเป็นความรู้เพื่อความรู้อย่างแท้จริง คือ เป็นความรู้ที่มีคุณค่าและประโยชน์ในตัวของมันเอง

โรงเรียนที่ยึดถือทฤษฎีอภิปรัชญาของลัทธิจิตนิยมเป็นพื้นฐานในการอธิบายธรรมชาติของความรู้ตามนัยดังกล่าวข้างต้น มีหลักปฏิบัติในการจัดการเรียนการสอนแบ่งออกได้เป็นสี่ประการ ดังนี้ (๑) ยอมรับว่าภายในจิตของนักเรียนทุกคนย่อมมีศักยภาพในการเรียนรู้แต่ละคนอาจมีศักยภาพแตกต่างกัน แต่ทุกคนมีสิทธิและหน้าที่ในการพัฒนาตนเองให้มีระดับความเป็นมนุษย์ที่ทัดเทียมกับคนอื่น (๒) ถือว่ากระบวนการเรียนรู้คือกระบวนการทางจิต หรือกระบวนการสร้างจิตภาพ ไม่ใช่กระบวนการสร้างการรับสัมผัสโดยอาศัยเพียงประสาทสัมผัสเท่านั้น ความรู้ที่แท้จริงย่อมเกิดจากประสบการณ์ทางจิต ไม่ใช่เกิดจากประสบการณ์ทางประสาทสัมผัส กิจกรรมเพื่อสร้างการเรียนรู้ จึงได้แก่กิจกรรมทางจิต ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ได้จัดเตรียมไว้อย่างมีเหตุผล เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนใช้สติปัญญาของเขาในการสร้างความรู้สำหรับตนเอง (๓) นักเรียนมีสิทธิและหน้าที่ที่จะเลือกทำกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งเป็นกิจกรรมที่โรงเรียนได้จัดเตรียมไว้แล้ว เพราะเห็นว่าเป็นกิจกรรมที่มีความจำเป็นสำหรับการสร้างการเรียนรู้ของนักเรียน และ (๔) วัตถุประสงค์ของการเรียนการสอน คือการทำให้นักเรียนได้รับความสัมฤทธิ์ผล (achievement) ในการเรียนวิชาต่าง ๆ ที่โรงเรียนได้จัดเตรียมไว้ ดังนั้นในการประเมินผลการเรียนการสอน จึงมุ่งเน้นการประเมินผลทางด้านความสัมฤทธิ์ผลเป็นสำคัญ และอาศัยเกณฑ์มาตรฐานเพียงเกณฑ์เดียวเท่านั้นสำหรับการประเมินผลการเรียนรู้ของนักเรียนทุกคน

๒.๔ บทบาทของครู นักการศึกษาฝ่ายจิตนิยมเชื่อว่า บทบาทสำคัญของครูคือ การปลูกฝังคุณลักษณะพิเศษที่สุดของความเป็นมนุษย์ให้เกิดขึ้นภายในจิตของนักเรียนทุกคน โดยปราศจากความลำเอียงและโดยหวังว่าเด็กทุกคนเป็นมนุษย์ที่มีคุณค่าเท่าเทียมกับคนอื่น และมีความสามารถอย่างเพียงพอที่จะดำรงชีวิตอย่างเป็นสุขร่วมกับคนอื่นได้ ครูจะต้องทำหน้าที่เป็นผู้นำทางชีวิตของนักเรียนในทุกๆ ด้าน และครูคือแบบสัมบูรณ์ของนักเรียนทั้งทางวิชาการ และทางความ

ประพจน์ ดังนั้นครูที่ดีคือครูที่มีความเป็นเลิศทางวิชาการ และมีความประพจน์ดีเยี่ยมในระดับอุดมคติของสังคม หลักปฏิบัติในการจัดการฝึกหัดครู หรือการจัดการศึกษาสำหรับครู เพื่อให้ได้ครูที่มีความรู้ลึกซึ้งสำนึกในบทบาทและหน้าที่ของครูตามนัยดังกล่าวนี้ มีสามประการ คือ (๑) การคัดเลือกบุคคลเข้ารับการศึกษาระดับอุดมศึกษาในสถาบันการฝึกหัดครูนั้นจะต้องปฏิบัติตามเกณฑ์มาตรฐานอย่างเคร่งครัด เพื่อให้ได้บุคคลที่มีคุณสมบัติเหมาะสมอย่างแท้จริง (๒) หลักสูตรการฝึกหัดครูจะต้องมุ่งเสริมสร้างคุณสมบัติของครูที่ดี ทั้งสองประการคือ ครูจะต้องมีความเป็นเลิศทางวิชาการ และครูจะต้องมีความประพจน์ดีเยี่ยมในระดับที่มีความเหมาะสมเป็นผู้แนะนำของนักเรียนและสังคม และ(๓) การควบคุมความประพจน์และการปฏิบัติหน้าที่ของครูให้สอดคล้องตามจรรยาบรรณของวิชาชีพครูจะต้องมีหลักเกณฑ์ที่แน่นอน

๒.๕ การสอนเรื่องความรักชาติ นักการศึกษาฝ่ายจิตนิยมเชื่อว่า การสอนเรื่องความรักชาติเพื่อเสริมสร้างความมั่นคงภายในชาติ คือ หน้าที่สำคัญอีกประการหนึ่งที่โรงเรียนทั้งหลายจะต้องรับผิดชอบ และมีความเชื่อว่า ชาติหรือประเทศชาติ คือ ศูนย์รวมทางจิตใจ และเป็นสิ่งสำคัญสูงสุดสำหรับทุก ๆ คนภายในชาตินั้น ๆ เพราะเป็นสิ่งที่คนทุกคนจะต้องมอบความจงรักภักดีให้ โดยถือว่าเป็นหน้าที่ที่ตนจำเป็นต้องกระทำอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ถ้าหากชาติหรือประเทศชาติถูกทำลายไป ทุกสิ่งทุกอย่างภายในชาติย่อมสูญสิ้นหมด ผลประโยชน์ของชาติมีความสำคัญ คือ ผลประโยชน์ของส่วนบุคคล หน้าที่และความรับผิดชอบของแต่ละเอกละดับบุคคล ล้วนเป็นหน้าที่และความรับผิดชอบที่กำหนดขึ้นเพื่อผลประโยชน์ของชาติหรือประเทศชาติเป็นสำคัญ ดังนั้นความสำคัญสูงสุดของแต่ละเอกละดับบุคคลจึงกำหนดขึ้นโดยอาศัยผลประโยชน์สูงสุดของชาติเป็นเกณฑ์ คือ ถือว่าทุกคนมีโอกาสมิใช่บุคคลสำคัญสูงสุด เมื่อเขาสามารถปฏิบัติหน้าที่ของตนได้อย่างดีเยี่ยม จนทำให้ชาติหรือประเทศชาติได้รับผลประโยชน์อย่างเต็มที่

หลักปฏิบัติในการสอนเรื่องความรักชาติตามความเชื่อของโรงเรียนที่ยึดถือทฤษฎีอภิปรัชญาของลัทธิจิต

นิยม ดังกล่าวข้างต้นนี้ มีสามประการ คือ (๑) ความรักชาติเป็นสิ่งที่จำเป็นที่จะต้องปลูกฝังให้เกิดขึ้นภายในจิตใจของนักเรียนทุกคน และหน้าที่สำคัญของโรงเรียนคือ การสอนให้นักเรียนมีความรู้ลึกซึ้งสำนึกว่าคนเป็นคนหนึ่งจำเป็นต้องรักชาติ หรือประเทศชาติ เช่นเดียวกับคนอื่น ๆ ไม่ใช่การสอนให้นักเรียนรู้จักเพียงความรักชาติเท่านั้น (๒) ลักษณะแห่งชาติ(national character) คือ ต้นแบบสำหรับยึดถือเป็นหลักในการจัดการศึกษาเพื่อเสริมสร้างลักษณะ(character education) ซึ่งเป็นการศึกษาที่จำเป็นสำหรับทุก ๆ คนนั้น เป็นสิ่งที่มีความสำคัญมาก และ (๓) การสอนให้นักเรียนมีความรู้ลึกซึ้งชื่นชม (appreciation) ประวัติศาสตร์ชาติของคนในด้านต่าง ๆ จะช่วยปลูกฝังความรักชาติได้เป็นอย่างดี

โรงเรียนที่ยึดถือทฤษฎีอภิปรัชญาของลัทธิจิตนิยม

๑. อภิปรัชญาของลัทธิจิตนิยม ความเชื่อเรื่องความจริงแท้ขั้นสูงสุดของนักอภิปรัชญาฝ่ายจิตนิยม และของนักอภิปรัชญาฝ่ายจิตนิยม มีความแตกต่างกัน และมีลักษณะตรงข้ามกันอีกด้วย คือ นักจิตนิยมมีความเชื่อ สรุปได้ดังนี้

ความจริงแท้ขั้นสูงสุดคือ วัตถุ หรือสสาร(matter) ไม่ใช่จิต วัตถุหรือสสารดังกล่าวนี้เป็นสิ่งที่มีอยู่ และดำรงอยู่ตามธรรมชาติด้วยตัวของมันเอง ไม่ใช่สิ่งที่มีอยู่ในสภาวะทางจิต และไม่ใช่สิ่งที่เกิดจากจินตนาการ ดังนั้น จึงไม่ใช่สิ่งที่ต้องสร้างขึ้น และไม่ใช่สิ่งที่ต้องขึ้นกับสิ่งอื่นใดทั้งสิ้น ความจริงแท้ขั้นสูงสุด คือ ความมีอยู่จริงตามสภาวะของมันเอง หมายความว่าสิ่งนั้นเป็นสิ่งที่สามารถรับรู้ได้ด้วยผัสสะหรือประสาทสัมผัสของคนทั่วไป ซึ่งนับว่าเป็นการเริ่มต้นของการค้นพบความจริงแท้ขั้นสูงสุด

๒. ความคิดหรือทฤษฎีทางการศึกษาของโรงเรียนที่ยึดถือ ทฤษฎีอภิปรัชญาของลัทธิจิตนิยม

๒.๑ ธรรมชาติของมนุษย์ นักจิตนิยมมีความเชื่อว่า แก่นแท้ของมนุษย์เป็นวัตถุ หรือสสาร

ซึ่งดำรงอยู่ตามธรรมชาติและความเป็นมนุษย์ที่แท้จริงนั้น ได้แก่ สภาวะทางกายภาพ ดังนั้นมนุษย์คือ องค์กรทางชีวภาพ (a biological organism) เป็นสิ่งมีชีวิตที่เกิดขึ้นตามกระบวนการทางชีวภาพ (a biological process) และประกอบขึ้นด้วยระบบประสาทที่มีพัฒนาการในระดับสูงสุดจนสามารถประกอบภารกิจอันเป็นหน้าที่เฉพาะของระบบประสาทนั้น ๆ และพัฒนาการของระบบประสาทนั้น ๆ เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติท่ามกลางสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสม หมายความว่ามนุษย์ย่อมมีศักยภาพในการพัฒนาตนเองเช่นเดียวกันกับสิ่งมีชีวิตทั้งหลาย คือ ย่อมมีความต้องการสิ่งต่าง ๆ ที่เป็นปัจจัยของการเจริญเติบโตตามหลักทางชีววิทยา และตามหลักทางจิตวิทยา การอธิบายธรรมชาติของมนุษย์ย่อมอธิบายได้ด้วยหลักหรือทฤษฎีวิวัฒนาการทางชีววิทยา (biological evolution) และทฤษฎีพฤติกรรมนิยม (behaviorism) ซึ่งเชื่อว่า พฤติกรรมของมนุษย์ย่อมมีสาเหตุ สามารถสังเกตได้และเปลี่ยนแปลงได้ตามสภาวะแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป หลักหรือทฤษฎีดังกล่าวนี้ให้ข้อเท็จจริง (facts) เรื่องธรรมชาติของมนุษย์ที่ตรงกับความจริงที่มีอยู่ตามสภาวะทางธรรมชาติ

โรงเรียนใดที่มีความเชื่อเรื่องธรรมชาติของมนุษย์ดังกล่าวนี้จะสนใจและยอมรับข้อมูล (data) ต่าง ๆ เกี่ยวกับธรรมชาติของนักเรียน ตามที่นักจิตวิทยาพัฒนาการ (developmental psychologist) ได้ค้นพบและได้แถลงไว้แล้วว่าเป็นข้อมูลที่ถูกต้องและอาจนำมาเป็นเกณฑ์ (criterion) ในการกำหนดกระบวนการศึกษา (educative process) หรือ การจัดการศึกษาเพื่อให้สอดคล้องกับธรรมชาติที่แท้จริงของมนุษย์ ทั้งนี้เพราะถือว่าการช่วยให้บุคคลสามารถพัฒนาตนเองได้ตามธรรมชาติของมนุษย์ เป็นการสร้างความเป็นมนุษย์ให้แก่ตนเองได้อย่างเต็มที่ แม้แต่การแก้ปัญหาความประพฤติของนักเรียน ก็มีความเห็นว่า สาเหตุที่ทำให้นักเรียนมีความประพฤติที่เบี่ยงเบนไปจากปกติสถานทางสังคม (social norm) จนเกิดปัญหา หรือมีความประพฤติที่ผิดระเบียบแบบแผนต่าง ๆ ของสังคมนั้น มีสาเหตุหลายประการ เช่น นักเรียนมีความต้องการแสวงหารูปแบบของพฤติกรรมที่เหมาะสมกับสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป และแบบแผนของความประพฤติที่เคยยึดถือ

ดั้งเดิมไม่เหมาะสมเป็นต้น ดังนั้น การแก้ปัญหาดังกล่าวนี้ จะต้องเริ่มต้นด้วยการเรียนรู้ธรรมชาติที่แท้จริงของนักเรียน คือ จะต้องรู้จักและเข้าใจนักเรียนตามสภาวะที่แท้จริงของเขา ไม่ใช่ตามที่คิดว่าเขาควรจะเป็น และจะต้องยอมรับว่าพฤติกรรมของมนุษย์ย่อมเปลี่ยนแปลงเพื่อประโยชน์ในการปรับตัว

๒.๒ ความหมายของการศึกษา นักการศึกษาฝ่ายสังคมนิยมเชื่อว่า การศึกษาคือ กระบวนการเสริมสร้างพัฒนาการด้านต่าง ๆ ที่มีอยู่ตามธรรมชาติของแต่ละบุคคลให้พัฒนาไปอย่างสอดคล้องกับกฎธรรมชาติ จนสามารถนำมาใช้ประโยชน์สำหรับส่วนบุคคลและส่วนรวมได้เป็นอย่างดี

ในการจัดการศึกษาหรือการกำหนดกระบวนการศึกษาเพื่อให้สอดคล้องกับความเข้าใจความหมายของการศึกษา ตามนัยดังกล่าวข้างต้นนี้ มีหลักสามประการคือ ประการแรก การยอมรับว่าทรัพยากรมนุษย์และทรัพยากรธรรมชาติ คือ ปัจจัยสำคัญแห่งความเจริญของสังคมมนุษย์ ทั้งสองสิ่งนี้ล้วนมีอยู่ตามสภาวะทางกายภาพ เมื่อต้องการพัฒนาสังคมมนุษย์ ก็จำเป็นจะต้องพัฒนาทั้งทรัพยากรมนุษย์และทรัพยากรธรรมชาติพร้อม ๆ กันไป จะพัฒนาเพียงส่วนใดส่วนหนึ่งย่อมไม่ได้ และเนื่องด้วยปัจจัยทั้งสองส่วนนี้เปลี่ยนแปลงได้ ดังนั้น กระบวนการศึกษาย่อมมีความยืดหยุ่นได้ เพื่อให้เหมาะสมกับสภาวะทางธรรมชาติของปัจจัยทั้งสองส่วน ประการที่สอง การยอมรับว่ากฎธรรมชาติคือกฎแห่งเหตุและผลทั้งเหตุและผลย่อมเป็นสิ่งธรรมดา ดังนั้น กระบวนการศึกษาที่ดำเนินไปตามกฎธรรมชาติจะต้องเป็นกระบวนการศึกษาที่สอดคล้องกับกฎแห่งเหตุและผล และจะต้องดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง และประการที่สาม การยอมรับว่าการศึกษาที่แท้จริงคือการศึกษาเพื่อนำไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวันหรือกล่าวได้ว่าผลของการศึกษานั้นคือ สิ่งที่สามารถอำนวยประโยชน์ให้แก่ทั้งส่วนบุคคลและส่วนรวม

๒.๓ ธรรมชาติของความรู้ นักการศึกษาฝ่ายสังคมนิยมเชื่อว่า ความรู้ที่แท้จริง คือ การรู้ข้อเท็จจริง (facts) ต่าง ๆ ทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ตามสภาวะวัตถุวิสัยและตามสภาวะธรรมชาติ ความรู้ที่แท้จริงตามนัยดังกล่าวนี้จะช่วยให้มนุษย์เข้าใจกฎธรรมชาติ ซึ่งเป็นกฎแห่ง

เหตุผลที่แท้จริง หนึ่ง ความรู้ที่กล่าวนั้นทำให้มนุษย์สามารถนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์สำหรับตนเองและสังคม เช่น ทำให้มนุษย์สามารถควบคุมและปรับปรุงทรัพยากรธรรมชาติ และทำให้มนุษย์ สามารถปรับตัวเองให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ ได้เป็นอย่างดีอีกด้วย นอกจากนี้แล้วความรู้ที่แท้จริงย่อมเปลี่ยนแปลงได้เพื่อให้เหมาะสมกับการนำไปใช้ประโยชน์ของมนุษย์

โรงเรียนที่ยึดถือทฤษฎีอภิปรัชญาของลัทธินิยมเป็นพื้นฐานในการอธิบายธรรมชาติของความรู้ตามนัยดังกล่าวแล้วข้างต้น มีหลักปฏิบัติในการจัดการเรียนการสอน เพื่อให้ให้นักเรียนได้รับความรู้ที่แท้จริงแบ่งออกได้เป็นสามประการ คือ (๑) ยึดถือทฤษฎีกิจกรรมนิยม (activism) ซึ่งเชื่อว่าการประกอบกิจกรรมทางจิต (mental activity) และกิจกรรมทางกายภาพ (physical activity) ทั้งสองอย่าง ทำให้มนุษย์ได้รับความรู้ที่แท้จริง ดังนั้นกิจกรรมเพื่อสร้างการเรียนรู้สำหรับนักเรียน จึงจำเป็นต้องจัดให้มีกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งสองประเภท ไม่ใช่กำหนดให้นักเรียนประกอบกิจกรรมทางจิตเพียงอย่างเดียวเท่านั้น (๒) กำหนดกระบวนการเรียนการสอนด้วยการให้นักเรียนประกอบกิจกรรม ซึ่งมุ่งให้นักเรียนแต่ละคนมีโอกาสเลือกและกำหนดหัวข้อการเรียนรู้ของตนได้ อันประกอบด้วย การกำหนดความมุ่งหมาย การวางแผน การปฏิบัติจริง และการประเมินผลของการเรียนรู้นั้น ๆ และ (๓) ถือว่าการสังเกต ซึ่งเป็นวิธีการที่นักวิทยาศาสตร์นำมาใช้ก็คือ วิธีสร้างความรู้ที่แท้จริง ดังนั้นจะต้องมุ่งส่งเสริมให้นักเรียนได้มีโอกาสสังเกตข้อเท็จจริงต่าง ๆ จากสถานการณ์จริง หรือส่งเสริมให้นักเรียนได้อาศัยประสบการณ์ทางผัสสะ (sense experience) จากของจริงให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้

๒.๔ บทบาทของครู นักการศึกษาฝ่ายสังคมนิยมเชื่อว่า บทบาทสำคัญของครูคือ การช่วยให้นักเรียนมีโอกาสได้รับรู้ข้อเท็จจริงต่าง ๆ ตามที่ข้อเท็จจริงเหล่านั้นมีอยู่อย่างแท้จริงด้วยตัวของนักเรียนเอง และครูเป็นผู้ที่มีความสามารถในการชี้แนะให้นักเรียนได้เรียนรู้กฎธรรมชาติด้วยตัวเอง ซึ่งทำให้มีความสามารถนำความรู้ต่าง ๆ ไปใช้ให้เกิดประโยชน์สำหรับตนเองและสังคมได้

การจัดการฝึกหัดครู หรือการจัดการศึกษาสำหรับครู เพื่อให้ได้ครูที่มีความรู้ลึกซึ้งในบทบาท และหน้าที่ของครูตามนัยดังกล่าวนี้ มีหลักสำคัญแบ่งออกได้เป็นสามประการ คือ (๑) การมุ่งผลิตครูที่มีความรู้ทางวิทยาศาสตร์สาขาต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งวิทยาศาสตร์กายภาพ และวิทยาศาสตร์ชีวภาพ หรือวิทยาศาสตร์ธรรมชาติอย่างกว้างขวาง (๒) การส่งเสริมให้ครูมีความรู้ทางจิตวิทยาพัฒนาการ เพื่อช่วยให้นักครูเข้าใจธรรมชาติที่แท้จริงของนักเรียน และ (๓) การช่วยให้นักครูมีทักษะในการใช้ระเบียบวิธีสอนที่มุ่งส่งเสริมการเรียนเป็นรายบุคคล และ ที่สอดคล้องกับธรรมชาติของแต่ละคน เช่น การเรียนด้วยการค้นคว้า และการเรียนด้วยการแก้ปัญหา หรือการเรียนรู้ด้วยการกระทำ เป็นต้น

๒.๕ การสอนเรื่องความรักชาติ นักการศึกษาฝ่ายสังคมนิยมเชื่อว่า การสอนเรื่องความรักชาติ เป็นหน้าที่ของโรงเรียนประการหนึ่งเช่นกัน และ มีความเห็นดังนี้ ความรักชาติควรเป็นความรู้สึกเฉพาะของแต่ละบุคคลหรือปัจเจกบุคคล และถือว่าแต่ละบุคคลมีความสำคัญมากกว่าส่วนรวม เพราะสังคมส่วนรวมคือชาติ หรือประเทศชาตินั้น เกิดขึ้นและดำรงอยู่เพื่อสนองความต้องการของส่วนบุคคล ถ้าหากสามารถสนองความต้องการของส่วนบุคคลได้ ย่อมสามารถสนองความต้องการของส่วนรวมได้ เพราะเชื่อว่าบุคคลแต่ละคนย่อมปรารถนาชีวิตที่ดีเช่นเดียวกัน ความรู้สึกสำคัญต่อหน้าที่ที่พึงปฏิบัติต่อตนเอง ย่อมมีผลต่อหน้าที่ที่ตนปฏิบัติต่อส่วนรวม ดังนั้นโรงเรียนจึงควรส่งเสริมให้นักเรียนแต่ละคนมีความรู้สึกสำนึกในหน้าที่เฉพาะของตนและรับผิดชอบในการปฏิบัติหน้าที่นั้น ๆ อย่างเต็มที่

โรงเรียนที่มีความเข้าใจเรื่องความรักชาติตามนัยดังกล่าวนี้ มีหลักปฏิบัติเกี่ยวกับการสอนเรื่องความรักชาติ แบ่งออกได้เป็นสองประการ คือ ประการแรกจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับแนวคิดแบบอนิยตินิยม (indeterminism) ซึ่งเชื่อว่ามนุษย์มีเสรีภาพและมุ่งจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมสิทธิมนุษยชน (human rights) และประการที่สอง ในการจัดการศึกษาเพื่อเสริมสร้างลักษณะอุปนิสัย (character education)

หรือการศึกษาเพื่อความเป็นพลเมืองดี (civic education) นั้น ชีวเนติคติแบบประโยชน์นิยม (utilitarianism) เป็นหลัก **โรงเรียนที่ยึดถือหลักทฤษฎีอภิปรัชญาของ ลัทธิปฏิบัตินิยม**

๑. อภิปรัชญาของลัทธิปฏิบัตินิยม สรุปได้ดังนี้

ความจริงแท้ขั้นสูงสุด คือ ประสบการณ์(experience) ซึ่งเป็นผลของอันตรกิริยา (interaction) ระหว่างบุคคลและสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ทั้งบุคคลและสิ่งแวดล้อมย่อมเป็นทั้งผู้กระทำ (active) และผู้ถูกกระทำ (passive) ในขณะเดียวกันประสบการณ์ย่อมเปลี่ยนแปลงได้และย่อมเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง ประสบการณ์ในปัจจุบันย่อมมีการปฏิรูป (reconstruction) มาจากประสบการณ์ในอดีตและย่อมเป็นพื้นฐานสำหรับประสบการณ์ในอนาคต แต่ละเอ็กต์บุคคลมีหน้าที่ในการกำหนดความหมายและประโยชน์สำหรับประสบการณ์ของตนเอง โดยคำนึงถึงสัมพันธภาพระหว่างบุคคลกับสังคม ดังนั้นมนุษย์จึงเป็นผู้กำหนดความจริงแท้ขั้นสูงสุดสำหรับตนเอง และอาศัยประสบการณ์ของตนเองเสมอ

๒. ทฤษฎีทางการศึกษาของโรงเรียนที่ยึดถือทฤษฎีอภิปรัชญาของลัทธิปฏิบัตินิยม แบ่งออกเป็นสาม ส่วน ๆ ดังนี้

๒.๑ ธรรมชาติของมนุษย์ นักการศึกษาฝ่ายปฏิบัตินิยมเชื่อว่า มนุษย์คือ สิ่งมีชีวิตที่มีพัฒนาการเรื่อยมาเป็นระยะ ๆ อย่างต่อเนื่องและไม่หยุดยั้ง กระบวนการพัฒนาชีวิตของมนุษย์ย่อมสอดคล้องกับทฤษฎีวิวัฒนาการทางชีววิทยา (biological evolution) นั่นคือวิวัฒนาการของมนุษย์ประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญสองประการ ได้แก่ องค์ประกอบทางกายภาพ(physical factors) เช่น กรรมพันธุ์ และระบบประสาทต่าง ๆ เป็นต้น และองค์ประกอบทางสิ่งแวดล้อม เช่น สิ่งแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ และสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม เป็นต้น ธรรมชาติที่แท้จริงของมนุษย์แต่ละคนย่อมเปลี่ยนแปลงไปตามอันตรกิริยาระหว่างองค์ประกอบทั้งสองส่วน ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ มนุษย์แต่ละคนย่อมมีหน้าที่และความรับผิดชอบในการกำหนดความหมายของความเป็นมนุษย์สำหรับตนเอง โดย

คำนึงถึงหลักแห่งประโยชน์สำหรับตนเองและสำหรับส่วนรวม ความเป็นมนุษย์ของแต่ละบุคคลที่เกิดขึ้นและเปลี่ยนแปลงไปนั้น ไม่ใช่เกิดจากปัจจัย หรือองค์ประกอบภายนอกตัวมนุษย์เพียงอย่างเดียวเช่นกัน แต่เกิดจากปัจจัยทั้งสองส่วนที่เปลี่ยนแปลงได้และมีอันตรกิริยาต่อกันอย่างต่อเนื่องเสมอ ชีวิตมนุษย์จึงเป็นสิ่งที่สามารถปรุงแต่งได้ (plasticity) และมีการเปลี่ยนแปลงไปสู่สภาวะที่ดีขึ้นเรื่อย ๆ

โรงเรียนใดที่มีความเชื่อเรื่องธรรมชาติของมนุษย์ดังกล่าวนี้จะยอมรับว่านักเรียนแต่ละคนประกอบด้วยปัจจัยหรือองค์ประกอบทั้งสองส่วนซึ่งต่างก็มีอันตรกิริยาต่อกัน คือองค์ประกอบหรือปัจจัยทางร่างกาย และองค์ประกอบหรือปัจจัยทางสิ่งแวดล้อม ผลของอันตรกิริยาระหว่างปัจจัย หรือองค์ประกอบทั้งสองส่วนทำให้นักเรียนแต่ละคนมีลักษณะแตกต่างกัน ข้อมูลต่าง ๆ เกี่ยวกับธรรมชาติของนักเรียนตามที่นักจิตวิทยาพัฒนาการได้ค้นพบและได้แถลงไว้ ย่อมเป็นเพียงความรู้ส่วนหนึ่งที่ช่วยให้เข้าใจธรรมชาติของนักเรียน และมีประโยชน์ต่อการกำหนดกระบวนการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับความแตกต่างระหว่างบุคคล ที่กล่าวเช่นนั้น เพราะเหตุว่ากระบวนการเรียนรู้ย่อมเกิดขึ้นเมื่ออันตรกิริยาระหว่างบุคคลกับสิ่งแวดล้อมเกิดขึ้นเท่านั้นและอันตรกิริยาจะเกิดขึ้นเมื่อทั้งบุคคลและสิ่งแวดล้อมมีสมรรถภาพในการทำหน้าที่ (function) ควบคู่ซึ่งกันและกันอย่างเหมาะสม

ในการแก้ปัญหาความประพฤตินักเรียนนั้น สำหรับโรงเรียนที่มีความเชื่อเรื่องธรรมชาติของมนุษย์ดังกล่าวข้างต้น มีหลักปฏิบัติแบ่งออกได้เป็นสามประการ ดังนี้ (๑) ขั้นเริ่มต้นของการแก้ปัญหาความประพฤตินักเรียนเป็นขั้นที่มีความสำคัญมากที่สุด ขั้นเริ่มต้นนี้ได้แก่การกระตุ้นให้นักเรียนมีความเข้าใจและยอมรับพันธะหน้าที่ในการกระทำของตน (๒) กระบวนการที่นำมาใช้ได้แก่กระบวนการทางสังคม ซึ่งเป็นกระบวนการที่ส่งเสริมให้นักเรียนมีโอกาสเรียนรู้ ทำงานและปรับตัวให้เข้ากับเพื่อนสมาชิกในสังคมของเขา และ (๓) บทบาทและหน้าที่สำคัญของครูในการแก้ปัญหาความประพฤตินักเรียน คือ การให้คำแนะนำและการช่วยให้นักเรียนมีโอกาสเลือกวิธีที่เหมาะสมสำหรับ

การแก้ปัญหาความประพฤติของนักเรียนแต่ละคน

๒.๒ ความหมายของการศึกษา นักการศึกษาฝ่ายปฏิบัตินิยม เชื่อว่า การศึกษา คือกระบวนการสร้างประสบการณ์ของแต่ละบุคคล ที่อาศัยปัจจัยหรือองค์ประกอบที่สำคัญสองส่วน ได้แก่ ปัจจัยหรือองค์ประกอบทางจิตวิทยา (psychological factors) และปัจจัยหรือองค์ประกอบทางสังคมวิทยา (sociological factors) ทำให้เกิดอันตรกิริยาอย่างต่อเนื่อง ดังนั้น เมื่อกล่าวถึงการศึกษาของบุคคลใด ย่อมหมายถึงประสบการณ์ของบุคคลนั้น ซึ่งย่อมมีการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่องและมีการสร้างสรรค์อยู่ตลอดเวลา การเปลี่ยนแปลงและการสร้างสรรค์ดังกล่าวนี้ย่อมเกิดขึ้นอย่างมีความหมายและมีจุดประสงค์ที่บุคคลนั้นได้กำหนดไว้โดยคำนึงถึงสัมพันธภาพระหว่างตนเองกับสังคมของตน

นอกจากการกำหนดความหมายของการศึกษาคามที่ได้กล่าวแล้วข้างต้นนี้ พบว่า นักปรัชญาการศึกษาฝ่ายปฏิบัตินิยมกล่าวอยู่เสมอว่า “การศึกษา คือ ชีวิต” หรือ “การศึกษาคือ ความเจริญงอกงาม” คำว่า “ชีวิต” หรือ “ความเจริญงอกงาม” ที่ใช้ในที่นี้ย่อมหมายถึง “ผลของอันตรกิริยาระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม” นั่นเอง และยังหมายความว่าชีวิตที่ดี หรือ ความเจริญงอกงามที่ดี มนุษย์แต่ละคนเป็นผู้สร้างขึ้นสำหรับตนเองทั้งสิ้น อธิบายได้ว่าอันตรกิริยาระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมนั้น เกิดขึ้นเมื่อมนุษย์เผชิญกับสภาพแวดล้อมที่ทำให้เกิดปัญหา หรือ เมื่อเขาอยู่ในสถานการณ์ที่ก่อให้เกิดปัญหา และเมื่อใดเขาสามารถแก้ปัญหาสำเร็จในแต่ละครั้ง ทำให้เขาได้รับประสบการณ์ใหม่ หรือมีความเจริญงอกงามเพิ่มขึ้น กระบวนการดังกล่าวนี้ย่อมเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง จนทำให้มองเห็นว่าการศึกษา คือ ประสบการณ์ และเกิดจากการสร้างประสบการณ์นั่นเอง ดังนั้น จึงมีคำกล่าวว่า “การศึกษาเป็นทั้งวิถี (means) และจุดหมายปลายทาง (ends) ของกระบวนการศึกษานั้น ๆ” คำว่า “วิถี” ที่ใช้ในที่นี้หมายถึง “วิธีการ” ที่ใช้ในการจัดการศึกษา คือ วิธีการสร้างความเจริญงอกงาม และคำว่า “จุดหมายปลายทาง” นั้น หมายถึง จุดหมายปลายทางของการศึกษา ได้แก่ความเจริญงอกงามที่เกิดขึ้น ตามความปรารถนา

ของแต่ละบุคคลนั่นเอง

หลักปฏิบัติในการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับความหมายของการศึกษาดังกล่าวข้างต้นมีสี่ประการคือ (๑) ถือว่ากระบวนการศึกษาเป็นกระบวนการดำรงชีวิตที่แท้จริง ไม่ใช่การเตรียมบุคคลสำหรับชีวิตอนาคต ดังนั้นจะต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนมีโอกาสได้สร้างประสบการณ์จากชีวิตจริงในปัจจุบัน (๒) ถือว่ากระบวนการศึกษาที่แท้จริงนั้นอาศัยองค์ประกอบที่สำคัญสองส่วน ได้แก่ องค์ประกอบทางสังคมวิทยา ซึ่งทำหน้าที่เป็นตัวกำหนดทิศทางของการจัดการศึกษา และองค์ประกอบทางจิตวิทยา ซึ่งทำหน้าที่เป็นตัวกำหนดจุดเริ่มต้นของการจัดการศึกษา (๓) ถิ่นนี้ถือว่าสังคมที่เป็นประชาธิปไตยเท่านั้นที่ส่งเสริมให้เกิดกระบวนการศึกษาที่แท้จริง และ (๔) ถือว่า กระบวนการศึกษาเป็นกระบวนการสร้างสรรค์ประสบการณ์ใหม่ที่มีการต่อเนื่องกันอย่างไม่หยุดยั้ง ประสบการณ์ปัจจุบันย่อมอาศัยประสบการณ์ในอดีตและเป็นจุดเริ่มต้นของประสบการณ์ในอนาคต

๒.๓ ธรรมชาติของความรู้ นักการศึกษาฝ่ายปฏิบัติให้คำอธิบายธรรมชาติของความรู้ดังนี้ ความรู้ที่แท้จริง คือ ประสบการณ์ของแต่ละบุคคล ซึ่งเกิดจากอันตรกิริยาระหว่างบุคคลนั้นกับสภาวะแวดล้อมที่เป็นปัญหา ดังนั้น ความรู้ที่แท้จริงย่อมแตกต่างกันและเปลี่ยนแปลงได้ บุคคลมีหน้าที่และความรับผิดชอบในการกำหนดความหมายและจุดมุ่งหมายของความรู้ที่แท้จริงสำหรับตนเองเสมอ และวิธีการแสวงหาความรู้ คือ การคิดไตร่ตรอง (reflective thinking) หรือวิธีการแก้ปัญหา (problems – solving method) ที่แต่ละบุคคลกำหนดขึ้นสำหรับตนเอง

สำหรับโรงเรียนที่มีความเชื่อเรื่องธรรมชาติของความรู้ตามนัยดังกล่าวข้างต้นนี้ มีหลักปฏิบัติในการจัดการเรียนการสอน เพื่อให้ผู้เรียนได้รับความรู้ที่แท้จริงเมื่อก่อนได้เป็นสี่ประการ คือ (๑) ยอมรับว่าความสนใจและความต้องการที่แท้จริง (felt interests and needs) ของนักเรียนแต่ละคน คือ ปัจจัยสำคัญของการกำหนดกระบวนการเรียนการสอนเพื่อช่วยให้นักเรียนได้รับความรู้ที่แท้จริง ดังนั้น จึงเป็นหน้าที่โดยตรงของโรงเรียนที่จะต้องคอยกระตุ้นนักเรียนให้มีความตื่นตัวอยู่เสมอ

(๒) ขอมรับว่านักเรียนแต่ละคนมีบทบาทและหน้าที่ ในการกำหนดโครงการต่าง ๆ เพื่อสร้างการเรียนรู้ สำหรับตนเอง ส่วนโรงเรียนมีบทบาทและหน้าที่ในการ จัดเตรียมโครงการต่าง ๆ ให้เป็นโครงการสำหรับสร้าง การเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นได้ และสอดคล้องกับความสนใจ และความต้องการของนักเรียน เพื่อให้นักเรียนมีโอกาส เลือกได้อย่างเหมาะสม (๓) ส่งเสริมให้มีประสบการณ์ ร่วมกัน (shared experiences) ให้มากที่สุด และ (๔) ขอมรับว่ากระบวนการกลุ่ม (group process) เหมาะสม สำหรับการนำมาใช้เป็นกระบวนการเรียนการสอน

๒.๔ บทบาทของครู นักการศึกษาฝ่าย ปฏิบัตินิยมเชื่อว่า บทบาทและหน้าที่สำคัญของครู คือ การสนับสนุนและการส่งเสริมให้นักเรียนทุกคนมี โอกาสได้สร้างประสบการณ์ทางการเรียนรู้ (learning experiences) สำหรับตนเองและด้วยตนเองให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ เพื่อประโยชน์ในการพัฒนาชีวิต ของเขาและสังคมให้ดีขึ้นเรื่อย ๆ

ครูที่เข้าใจในบทบาทและหน้าที่ของตน ตามที่ กล่าวแล้วข้างต้นนี้ มีหลักปฏิบัติในการจัดการเรียน- การสอน แบ่งออกได้เป็นสองประการ คือ (๑) ครูจะ ต้องยอมรับว่าคนมีบทบาทและหน้าที่เป็นผู้ร่วมงาน (coworker) ในการดำเนินงาน เพื่อช่วยนักเรียนใน การสร้างประสบการณ์ทางการเรียนรู้ด้วยตนเอง ดังนั้น ครูจะต้องยึดมั่นในวิธีการทำงานร่วมกัน เป็นกลุ่ม เช่น มีการเตรียมแผนงาน การปฏิบัติตามแผน และการ ประเมินผลงานร่วมกันเป็นกลุ่มเป็นต้น และ (๒) ครู จะต้องยอมรับว่าคนมีบทบาทและหน้าที่เป็นผู้คอยชี้แนะ ในการสร้างประสบการณ์ทางการเรียนรู้ของนักเรียน ดังนั้น ครูจึงมีหน้าที่ในการกระตุ้นนักเรียนให้มีความ สนใจและความตื่นตัวในการสร้างการเรียนรู้สำหรับ ตนเอง และครูจะต้องจัดเตรียมกิจกรรมเพื่อสร้างการ เรียนรู้ (learning activities) ไว้หลาย ๆ อย่างแตกต่างกัน เพื่อให้ให้นักเรียนมีโอกาสเลือกได้อย่างเหมาะสม

กับความต้องการ และความสนใจของคนในกรณี ครู จะต้องมีความรู้และความเข้าใจในจิตวิทยาพัฒนาการ และจิตวิทยาการเรียนการสอนเป็นอย่างดี

หลักปฏิบัติในการจัดการฝึกหัดครู หรือการจัดการ ศึกษาสำหรับครู เพื่อให้ได้ครูที่มีความรู้ลึกสำนึกใน บทบาทและหน้าที่ของครูตามนัยดังกล่าวนี้ แบ่งออก ได้เป็นสามประการคือ (๑) การมุ่งผลิตครูชั้นวิชาชีพ (the professional teacher) ซึ่งมีความรู้ และความ- สามารถสำคัญสองส่วน ได้แก่ เป็นผู้มีความสามารถ ทางวิชาการประการหนึ่ง และเป็นผู้มีความสามารถ ในการชี้แนะแนวทางชีวิตสำหรับนักเรียนอีกประการ หนึ่ง (๒) การส่งเสริมให้ครูมีความรู้ทางจิตวิทยาพัฒนา- การและจิตวิทยาการเรียนและการสอนเป็นอย่างดีและ (๓) การส่งเสริมให้ครูมีน้ำใจเป็นนักประชาธิปไตย และสามารถนำเอาวิธีการแบบประชาธิปไตยมาใช้ใน ห้องเรียนได้เป็นอย่างดี

๒.๕ การสอนเรื่องความรักชาติ นักการ ศึกษาฝ่ายปฏิบัตินิยม เชื่อว่าการสอนเรื่องความรักชาติ คือ หน้าที่สำคัญประการหนึ่งของโรงเรียนและเชื่อว่า ชาติ หรือประเทศชาติ คือ ผลรวมของประสบการณ์ ร่วมกัน (common experiences) ของบุคคลที่มีผล ประโยชน์ร่วมกัน (common interests) ชาติหรือประ- เทศชาติ จึงเป็นหลักประกันให้บุคคลมีโอกาสเสมอกัน ที่จะได้รับผลประโยชน์อย่างยุติธรรม และความรัก ชาติคือ สรรพชาติแต่ละบุคคลมีต่ออุดมการณ์ของชาติ แสดงออกด้วยการประพฤติและปฏิบัติตามสิทธิและ หน้าที่ของตน

หลักปฏิบัติในการสอนเรื่องความรักชาติ ของ โรงเรียนที่ยึดถือทฤษฎีอภิปรัชญาของลัทธินิยมนิยม ดังกล่าวข้างต้นนี้ ได้แก่ การจัดการเรียนการสอนให้ ยึดถืออุดมการณ์ประชาธิปไตย สิทธิมนุษย และเสรีภาพ ของปวงชน

สมบูรณ พรมณภาพ

บรรณานุกรม

- สมบุรณ์ พรหมภพ. เอกสารประกอบการสอน วิชาศึกษา ๔๑๑ ปรัชญาการศึกษาเบื้องต้น (เล่ม ๑ และ ๒). กรุงเทพฯ: ภาควิชาพื้นฐานการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๒๕.
- Brubacher, John, S. **Modern Philosophies of Education**. New York :McGraw – Hill,1939.
- James., William. **Pragmatism**. New York : Meridian Books, 1959.
- Kneller, George F. **Introduction to the Philosophy of Education**. New York : John Wily & Sons, 1971.
- Marshall, John P. **The Teacher and His Philosophy**. Nebraska : Professional Education's Publication, 1973.